

## KOKKUVÕTE

### Maaeluvõrgustiku koostöökoja 5. istung perioodil 2014-2020

Aeg: 17.01.2017

Koht: Maamajanduse Infokeskus, Jäneda, Lääne-Virumaa

**Osalejad:** Kerli Ats (Eestimaa Talupidajate Keskliit), Aivar Niinemägi (PAIK), Anneli Kana (Kodukant), Vahur Tõnissoo (Eesti Põllumeeste Keskliit), Piret Leskova (Eesti Leader Liit), Malle Lind (EPKK), Anneli Kimmel (Maaeluministeerium), Raili Mengel (MTÜ Eesti Maaturism), Anne-liisi Mändmets (Maaeluministeerium), Karolin Lillemäe (Maaeluministeerium) ja maaeluvõrgustiku meeskond.

#### • Koostöökoja liikmete tagasiside 2016. aasta tegevustest

**Piret Leskova (Eesti Leader Liit):** Oli vahva ja tegus aasta. Kõige esimesena mainiks ELARDi presidentuuri. ELARDi President on Tartumaa Arendusseltsi (TAS) tegevjuht Kristiina Tammets. ELARD on EL katusorganisatsioon. Tegime ka konverentsi koostöös Maaeluministeeriumiga ja maaeluvõrgustikuga. Suur tänu neile! 2016. Jääb veel meelde, et Riigikogus moodustati LEADER toetusrühm. Rääkides Leader Liidu tegemistest: Saime KÜSKist toetus, et korraldada arengukoolitus liikmeskonnale. Koolitused algasid juba 2016. aastal ja jätkuvad sel aastal. LEADER Liidul on au osaleda projektis "IRIS - NOORED TEGUTSEMA!" koostööpartner (<http://leaderliit.eu/-IRIS--projekt---Noored-tegutsema--page-92/>), koos Belgia, Läti, Makedooniaga ja Bulgaariaga. Nendest keegi polnud enne LEADER programmist teadlikud. Huvitav projekt. Tegelikult on meil LEADERis ikka kõik väga hästi. Projekti eesmärk: Noorte (kuni 40) täiend- ja järelõppe võimaldamine neid kaasaval ja motiveerival viisil. Rahastamine toimub ERASMUS programmist. Veebruari lõpus esitame kokkuvõtte Eesti LEADER projektidest, mis on noortega tehtud. (Piret oli nõus kirjutama Võrgukirja loo noorteprojektidest!)

**Aivar Niinemägi (PAIK):** Eestis sai eelmisel aastal 26 LEADER tegevusgruppi oma strateegiatele kinnituse, perioodi eelarve kokku 86,7 miljonit. Projektide rakendamise otsuseid on vastu võetud 15% ulatuses kogu eelarvest. PRIA on sellel perioodil usinam olnud. Kõik on graafikus. Välja makstud on 18% (1,9 miljonit eurot) määramise otsustest. Menetluses on 13,5 miljonit euro väärtuses projekte.

1. märtsist lähevad kõik taotlemised ja hindamised e-PRIAsse. See on tegevusgruppidele murekoht, kuidas asjad toimima hakkavad. PAIKi jaoks on olukord hea, sest on algusest peale elektrooniliselt projekte hinnanud jne. Kuid mitmete tegevusgruppidele on elektrooniline teema natuke keeruline. See välistab selle, et paremad hindepunktid saab see, kes kõvemat häält teeb vms. Räägitakse, et 2020+ LEADER mingis väljundis ikka jätkub, jutud käivad ka rural-urban ühistest kavadest. Eesti on kindlasti elektroonilises osas EL-is üks juhtivamaid.

Tegevusgruppide töötajatel kulub palju aega inimeste julgustamisele, et nad oma ideed projektiks vormistaksid. Selleks, et projekti idee jõuaks projektini on kuu aega tööd. Infopäevad ja julgustamised on üks osa sellest tööst. Kui kõik läheb veebipõhiseks, siis peab olema kindel, et on hea interneti ühendus. Oleme üks väheseid tegevusgruppe, kellel on oma UNESCO märgisega objekt – Struve geodeetiline kaar. See on suur ülesanne. Ettevõtluse arendamine on meie piirkondlik ülesanne, korraldame noortele ettevõtluskursuseid. Me ei ole liiga tüüpiline tegevusgrupp. Osad tegevusgrupid

on ainult toetuste menetlemisega seotud, kuid meie aitame ka kohalike omavalitsuste ettevõtlussektorile kaasa. Palju arendustegevust!

**Karolin Lillemäe (Maaeluministeerium):** Tegelen MAK-i teavitusega, olen ministeeriumis alles kuu aega tööl olnud. Ka avatud talude temaatika on minu ülesanne.

**Anne-Liisi Mändmets (Maaeluministeerium):** Maaelu arengu osakonna nõunik. Olen seotud ka eesistumisega ja MAK-i teavitusega. Eesistumist koordineerib Riigikantselei. Maaelu arengu osakonna ülesandeks on 26.-28.juulil toimuva maaelu direktorite mitteametliku kohtumise korraldamine Tartus. Igast liikmeriigist tuleb kaks osalejat (maaelu direktorit/asekantsler ja kantsler). Tahaks anda hea ülevaate Eestist. Kolmandal päeval on planeeritud ringsõit. Kandvaks teemaks on Eesti e-kuvand ja e-põllumajandus.

**Anneli Kana (Kodukant):** Ei ole tänasel päeval enam Kodukandi juhatuses. KÜSKI arenguhüppe projekt sai läbi. Suve lõpus lõpetas tegevuse 5-liikmeline vabatahtlik juhatus, siis oli 3-liikmeline palgaline juhatus ja nüüd on jälle 2-liikmeline. Anneli ise on tagasi oma kodumaakonna Harjumaa Kodukandi juhatuses.

Rahandusministeeriumi lepinguga oldi seotud haldusreformiga ning maakonna ühendused korraldasid haldusreformi arutelusid. Eesmärk oli mitte kutsuda vallavanemaid ja volikogu esimehi, vaid viia see arutelu ka küladesse.

Sai valmis Külatee nime all Eesti interaktiivne kaart

([https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1Hf32OKIhpQvGojW\\_R3LnFjLQewY&ll=58.660714459208776%2C24.857361300000093&z=7](https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1Hf32OKIhpQvGojW_R3LnFjLQewY&ll=58.660714459208776%2C24.857361300000093&z=7)), kuhu on kantud külamajad, külaseltsid ja

külavanemad. Seda veel täiendatakse. Otsustasid, et avalikustavad info, mis on ametlikult avalik.

Teevad palju koostööd omavalitsustega. Külast valda ja Kodukandi kaudu valda ja külla tagasi.

Eesti Vabariik 100 korraldamisse on ka Kodukant kaasatud - igas külas oma pidu, mille raames planeeritakse Eesti Vabariigi tähistamisi erinevates piirkondades. Algab aprillis 2017 ja lõpeb 2020. Kahju, et osad tegevused juba sel aastal ja osad järgmisel aastal, fookus kaob ära, kuid see on riiklik otsus. Kodukant on partner ka „Teeme ära!“ talgupäeval - seal on 80% koordinaatoritest Kodukandi võrgustikust. Lisaks sõidutas Kodukant mööda Eestit diplomaate.

Oleme kolme rahvusvahelise ühenduse liikmed. PREPARE hõlmab nii EL kui ka kolmanda riiki. Kuna enne rahastas seda üks fond, mis nüüd lõppes, oli vaja luua korralik ühendus. Belgia seaduste järgi võttis 7 kuud aega, et seda registreerida. Kokku on organisatsioonil 27 liiget. Septembris toimus Albaanias esimene koosolek. Anneli on selle ühenduse asepresident. PREPARE on väga selgelt kodanikuühiskonna ühendus, alt-üles lähenemine.

Lairiba teemal oleme teinud küsitlusi ja uuringuid. Majapidamiste jaoks on see väga kallis.

Kodukant kandideeris 2017.aastal toimuva Euroopa Maapäeva võõrustaja maaks ning jäid sõelale koos Hollandiga, kuid õnneks valiti Holland – Eesti jaoks oleks see liiga kulukas üritus olnud (kõigi 300 osaleja majatus ja toitlustus). Täna Jäned tiimi, et on kampa kutsutud, on osalenud avatud talude päeva välismaalaste turil ja LEADER laadal.

**Malle Lind, EPKK:** On EPKK avalike suhete juht. EPKK jaoks oli 2016.a väga tegus. Suutsime põllumeestele toetused tagasi taotleda - see on suur ja väga oluline sündmus. EPKK siseselt toimusid struktuurimuutused - loodi põllumajanduse, toidu, maaajanduse ja metsanduse grupp. Piimaliit liitus EPKK-ga. Koda areneb ja koostööpartnerid koos Kojaga! Koda on projektipõhine organisatsioon. Euroopa esinduse tegevus Brüsselis on ainuke tegevus, mida riik toetab. Põllumeeste esindajana on Brüsselis hetkel Ene Kärner. Euroopa Komisjoni toetatud piimaprojekt jätkub ka sel aastal. EPKK osaleb 3-4 teadmussuure pikaajalises programmis. Korraldavad põllumeestele jätkuvalt iga-aastaseid valdkondlikke foorumeid.

**Raili Mengel, MTÜ Eesti Maaturism:** On eelmisest aastast väga õnnelikud rändnäituse üle. Hetkel on see Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis. On hea meel, et maaeluvõrgustikuga koostöös on olnud tal võimalik osaleda avatud talude päeval. Maaeluministeriumi tellimusel oli võimalus Eesti Toiduteed arendada. On seotud ka Läänemere toidutee projektiga. Avatud maaturismi ettevõtete lahtiste uste päev toimub ka selle aasta 1. mail. Rõõmuga vaatavad tagasi, et Maaeluministerium on Eesti toidu strateegiasse sisse kirjutanud iga-aastase toidupiirkonna valimise.

Maaturismi ühing tegi ettepaneku valida esimeseks toidupiirkonnaks Hiiumaa, kes 2015.a võitis EDENi parima turismisihikoha auhinna. 2017.a saab 1. mail selle tiitli Peipsimaa. EHE märgist (Eesti ökoturismi kvaliteedimärk) on välja antud 66 tootele-teenusele. See märgis antakse tootele, mitte ettevõttele. Märgist on taotlenud 45 ettevõtet.

Palju energiat kulus uute projektide ettevalmistamisele. Algas Jaapani turule suunatud projekt eesmärgiga meelitada Jaapani turiste ka maapiirkonda. Projekti juhtpartneriks on Eesti Maaülikool, kaasatud on ka soomlased ja lätlased. See on üks ambitsioonikamaid ja hullumeelsemaid projekte.

Liivimaa toidutee projekt sai EST-LAT programmist rahastuse ja matkatee projekt samuti. Anneli Kana on Metsanurme külaseltsiga nüüd maaturismi peres. Teevad endiselt trükiseid, teatmikke. Maaturism osaleb 10.-12.veebruari Tallinnas toimival turismimessil B-hallis, kus on toidutee, toidutänav, lava ja kultuuriprogramm. Maaturism saab juba 17 aastaseks!

Maaelu tegude festival jäi 2016.a küll ära, kuid see on siiski plaanis korraldada.

**Vahur Tõnissoo (Eesti Põllumeeste Keskliit - EPK):** EPK põhikirjaline eesmärk on Eesti põllumajanduse ja maaelu arendamine. Sellega oleme viimasel ajal päris aktiivselt tegelenud.

Edu võti ei ole liikuda konkurentsis, vaid ikka koostöös. Väikerahval tuleb teha koostööd ja tegusid, mitte olla tugev teooriates ja programmides. Põllumehed said valitsuse uuest programmist maksimumi.

EPKK, ETKL ja EPK - Võiks kunagi olla üks ühine tugev organisatsioon. Möödunud aastal oli väga hea koostöö aasta. 17. novembril üldkoosolekul otsustasid, et liituvad EPKK-ga. 17. märts on EPKK üldkoosolek, kus tehakse otsus, kus EPK võtta liikmeks või mitte. Ametlikust liitumisest võib rääkida maikuus. 2016.a oli EPK-l 14 liiget, sh 12 maakondlikku ja 2 eraldi organisatsiooni. Põlva-, Tartu-, Valga- ja Harjumaal on taluliit ja põllumeeste liit esindatud ühe organisatsioonina. Suuremad meeleväljendused on olnud: 2015.a - 101 traktorit Toompeal (tulemus: lisati puuduolev osa kriisiabist), 2016.a kevadel - allkirjade kogumine, kokku 8887 allkirja; 2016.a sügisel (M)ärkamine — suur piimapudelite aktsioon (tulemus: kõik said äkki aru, et midagi on valesti ja piimahind on hakanud

tõusma). Käimas on koostööprojekt Maximaga. On hakatud aru saama et toit lauale ei tule iseenesest, vaid see on raske töö ja seda tuleb toetada.

Tegid taluliiduga ühise seminari Auvere elektrijaamas Ida-Virumaal – soovitab seda võimalusel külastada. Avatud talude päev on väga tore ja vajalik üritus. Osaleti Paide Arvamusfestivalil, kus tegid oma arutelu grupid. Iga kuu toimub üldkoosolek ning üritavad neid teha Eestimaa erinevais paigus. Osaletakse põllumajanduspoliitika kujundamises, kriisiabi jagamise otsuste tegemisel, otsetoetuste ümber jagamisel jne.

Maaeluvõrgustiku koostöökogu on väga oluline ja hea koht kus infot vahetada ja saame hoida maaelu suunda. Ise peame enda eest seisma ja tegutsema, et ei läheks jälle ühe partei alla Eesti valitsemine.

**Kerli Ats (Eestimaa Talupidajate Keskliit):** Pikaajaline peadirektor muutus – Kaul Nurme asemel on nüüd Kalle Liebert. Aasta lõpus on aktiivselt tegeletud 2017. aasta tegevuste planeerimisega. Kõige olulisem on olnud tihe koostöö teiste põllumajandusorganisatsioonidega. Loodud on Ehtne Talutoit kaubamärk - otse tootjalt tarbijale turunduskanal. Jätkub asendusteenistuse tegevus.

**Anneli Kimmel (Maaeluministeerium):** Saan rääkida LEADER asjadest. 1. märtsiks said kohalikud arengustrateegiad heaks kiidetud ja nende aktiivne rakendamine juba käib. Üldpildis läheb LEADERil juba hästi. Tevugrupid on tihedalt seotud haldusreformiga ning peavad sellega palju arvestama. Enamus MAK meetmeid on käivitunud ja muudatused tulenevad sellest, mis päriselus juhtub. See kõik vajab harjumist. Uute tegevustena on lisandunud mõned regionaalprogrammid (Setomaa ja Peipsimaa), mis toodi Maaeluministeeriumisse üle ja mida rahastab riik. Rakendajaks on EAS. Projektid on väiksed, sarnaselt LEADERile. Väga huvitav kogemus. Eesistumisega seonduvaid tegevusi on maaelu arengu osakonnal suhteliselt vähe. Pigem tähtjad lükkuvad edasi.

**Maaeluvõrgustiku tutvustus.** Vt ettekandeid!

**Arutelud:**

- **Lairiba teema**

Aivar Niinemägi: Interneti ühendus võiks olla põhiseaduslik õigus. Eesti ei ole enam ammu e-riik. Lairiba seminar oli tänuväärne üritus, kuid tulemus oli kurb, sest ikka võimutsevad internetti pakkuvad firmad. Riik peaks seda valdkonda reguleerima.

Anneli Kimmel: MKM sai valmis 1,5 miili analüüsi. Võiks seda arutada maaelu turundajate grupis.

Anneli Kana: Viisime oma külas läbi küsitluse, kus uurisime, kui palju interneti eest makstakse ja mis selle tasu eest saadakse. Saime 100 vastust. Kõige suurem tasu oli 60 eurot kuus. Kui inimesed said teada, et saab palju odavamalt, hakati huvi tundma. Eesti inimesed on sageli liiga leplikud.

**Mis oleks lahendus, mis teha?**

Anneli Kimmel: Erinevaid tehnoloogiaid tutvustada.

Meeri: Järgmine Võrgukiri tuleb lairiba teemaline, kokkuvõtted seminarist

**Kas teha koostöös Kodukandiga näiteks piirkondlikke seminare? Kodaniku ja külaelaniku harimine.**

Anneli Kana: Saaksime levitada infot külaseltside kaudu. E-postiaadresside nimekirjad on olemas. Saab sõna viia maakonna ühendustele. ELASA võiks selgitada tehnilist poolt.

Anneli Kimmel: LEADER on ainuke meede, kuhu on sisse kirjutatud, et saab toetust juurdepääsu võrguühenduse loomiseks 90% toetust. Vaja on ehitusprojekti, tuleb sõlmida maarendilepingud, hankida kasutusload.

Anneli Kana: seminaridele tuleks kindlasti kaasata kohalikud ettevõtted.

Krista: võib-olla enne teha väike ümarlaud, et neid infopäevi teha. Olulised osapooled kokku kutsuda.

Vahur: Ühine riigihange tuleks teha, et kokku osta ühiselt seadmeid, saaks hinna ka odavamaks.

Aivar: Teeme interneti talgud „Teeme ära!“ põhimõttel. Internet kapist välja! ☺

- **Ekspordi ekspert**

Anneli Kimmel: Kõik, mis puudutab põllumajandustoodete eksporti, ei puutu EAS-i.

Raili: Maaturismis on eraldi ekspordi büroo. Kui saaks lähiriikidessegi midagi.

Anneli Kana: Kas see on EL sisene eksport või väljapoole. Hea näide on üks Ida-Soomes asuv küla, kes on ise oma piirkonda hakanud majandama, olles venelaste jaoks kaubanduskülaks. Lisaks arendatakse siiditeed - kaubandussuhted läbi Venemaa Aasiasse.

- **Loodusturism**

Raili: Itaalias Bergamos on tulemas suur maaturismi konverents. Itaallased hindavad maapiirkonna tegevusi väga kõrgelt, see oleks üks turg kuhu maaelu mitmekesistamisega vaadata.

Anneli: Kui suur erinevus on loodusturismil ja maaturismil?

Krista: Kui ministeerium tegeleb Mahe-Eestiga, siis see valdkond võiks ka sinna minna. Võime Ruukeli kutsuda rääkima?

Raili: Väga oleks vajalik üle-eestiline uuring, kuidas looduse kasutamine turismi teenustes toimub, kui suur tähtsus sellel on, mil määral seda kasutatakse, mis on ressurss, potentsiaal, kas on tasuv jne.

Raili: Vaatame küll palju Aasia turu peale, aga mõelge, kui nad sealt Aasiast tulevad, mis siis saab. Neid on palju!

Anneli: Minul, kes ma jala tööle käin, ei ole päeva, kus ma ei puutuks kokku Aasiast päris inimestega: Jaapanis, Hiinast pärit turistidega.

Ave: Üks põhjus, miks on Eesti laadsed väiksed piirkonnad tõusmas populaarseteks sihtriikideks, on turvalisus.

Aivar: Itaallastele tulebki müüa õhku. Eestis on väga tervislik hapnikku sisaldus. Ja nende kõige levinumad haigused on kopsu ja hingamisteede haigused.

Vahur: Riik, kust me ise saaks õppida, on näiteks Šveits. Sealt oleks palju üle võtta – kuidas seal taluturism õitseb ning keegi maalt ära ei jookse.

- **Avatud talude päev**

PAIK: Pandiveres 8.-9. juuli avatud peretalude päevad neljandat korda, kokku avatud ligikaudu 50 talu.

Krista: Kohvikute päeva kogunemisi rohkem ei tee. Nad jäid rahule ja suhtlevad. Kui nad saavad meile kohvikutepäeva kohta info, siis teeme PDF, et seda levitada.

Raili: Huvitav näide maaturismi sündmuste kalendrist - Harjumaal Valgejõe veinitalu avatud pudelite nädal 5. – 9. detsember 2017

Krista: Avatud talude puhul esindatus Lõuna-Eestis on natuke kesine. Seekord tahaks Võrumaa ja Valgamaa talusid rohkem kaasata. Meie käest on küsitud talusid, kes on avatud aastaringelt, oleme suunanud Eesti toidutee kaardile.

Raili: Kuidas te plaanite avatud talude puhul tegutseda, kuna osad kohad ei suuda seda rahvamassi hallata ja tekib negatiivne kogemus? Kuidas seda reguleerida?

Krista: Oleme ka saanud sellist tagasisidet. Käisime möödunud aastal Ahvenamaa avatud talude päeval ehk lõikuspeol, mis on kogu saarestiku suurim sündmus aastas. Neil on juba 20 aastane kogemus. Seal ei olegi võimalik peremehega kohtuda. Neil on ühtne kena kujundus, igal pool saab süüa. Massid on meeletud. Turismi firmad organiseerivad busse. Hästi kommertslik, ehedust ei olnudki enam. Meil on praegu veel hästi ehe. Neil ei valita talusid. Ainult looma kaitsjatega peetakse nõu, et loomade heaolu oleks tagatud. Kohtusime nende korraldajatega ka. Neil on kokku avatud 20 talu ning lisaks pop-up kohvikud. Kuid üritus kestab reedest pühapäevani ja talud on avatud 11st -21-ni (pühapäeval 17-ni)

Eestis me konkurssi küll teha ei suuda, pigem vajame rohkem koordinaatoreid, kes oma piirkonda tunnevad. Lihtsate vahenditega saab teha tegevusi juurde, paigutada istumiskohad jms. Tahaks seda rääkida koordinaatoritega, neid rohkem leida, kaasata jne.

Aivar: Infooloogilised lahendused tuleb läbi mõelda – võiks olla avatud talude päeva telefonirakendus.

Piret: Jõgevamaa Koostöökojast Aive Tamm oli abiks LEADER projektiga – oma maakonnas koordineerisid ja aitasid. Äkki peaks tegevusgruppide üritusel neid näiteid esile tooma.

Piret: Kuidas vabatahtlike pool?

Krista: Olid mõned vabatahtlikud.

- **Pagulaste teemaline rändnäitus**

Krista: Maaeluvõrgustikul on plaan tõlkida eesti keelde ja levitada Eestis Euroopa maaeluvõrgustiku koostatud pagulaste teemalist rändnäitust, mida esitleti suurel Cork 2.0 konverentsil Inglismaal. Seal on ka üks Eesti näide sees – PAIK piirkonna LEADER projekt.

Aivar: See oli kahe aastane projekt. Said PRIA-lt järelpärmise, et lillede ostmine on toretsev kulu. Projekti summa oli vaid 300. Tegelikult oli soov õpetada ja näidata, milline on Eesti elukeskkond. Õpetasid pagulasi lilli istutama, kastma. Sattusid rääkima sellest ühel Euroopa üritusel.

Anneli Kana: Eesti keelsesesse võiks ju lisada ka teisi Eesti näiteid pagulaste teemal?

Krista: Miks mitte, kuid peab olema seotud MAKiga.

- **Järgmine koostöökoja istung**

### **13. juuni? – Manilaid, Kihnu, Ruhnu või Peipsimaa (2017.a maitsete aasta piirkond)**

- **Maaelu tegude festival, Maamess, arvamusfestival ... maaelu maine kujundamine**

Anneli Kimmel: ELARD-i osas otsida üles kokkuvõtted, memod jne. Tuleks teha pikem kirjutis, blogipostitus - poolteist lehekülge - mis on selle aja jooksul tehtud.

Vahur: Kaks tuleviku mõtet. Maamess võiks kunagi olla maaeluvõrgustiku liikmete mess, mitte erafirmade mess. Tulevikus võiks olla mõte, et kui ühendame kõik jõud ja hakkame ise seda messi korraldada, sellega saaksime ära katta ka väga suure osa kõikidest kuludest. See tähendab teatud mõttes selle maamessi ära võtmist erafirma käest, aga pikas perspektiivis oleks hea.

Maaeluvõrgustiku uus LEADER trükis! Siin on nii palju üllatusi sees. Kuidas saaks selle raamatu linnainimesteni viia? See võiks olla igas raamatupoes. Tuleb pöörata päris suure osa inimeste mõttemallides ringi, mis on maaelu. Teadvuses asjad ei muutu eriti lihtsalt. Tõsine avalike suhete programm. Kuidas Eesti inimeste sees luua teadvuse tasand, kus maaelu on igas mõttes hästi positiivne, kuidas tekitada jälle tahtmine tulla maale elama, maale töötama. Viimane aeg on alustada tegevusi „maale tagasi“. Nende asjadega peab tegelema.

Anneli Kimmel: Vähesed on valmis ise ettevõtjaks hakkama. Samas kõige olulisem, miks maale elama tulla, on töökoht. Maal elamine, kui elustiil, et lood ise endale töökoha.

Piret: Maaelu tegude festivalil oli eesmärk näidata, et maal on võimalik elada.

Aivar: Kurb on see, et omavalitsuste juhid ütlevad keskkooli lõpuaktustel – „minge noored ja lennake“. Mitte keegi ei ütle, et siin on teil sellised ettevõtluse võimalused. Tuleks juba rääkida noortega koolis, kas nemad tahaksid olla selles külas ka 10 aasta pärast. Neile tuleb tutvustada võimalusi elada ja töötada oma kodukohas.

Krista: Kas tänavu aasta ka teha koostöös? Arvamusfestivalile oleme valmis kaasa aitama.

Anneli Kana: Maale Elama liikumine, Leader Liit, Kodukant – maaelu maine ja mitmekesisus. Kõik arvavad, teeks siis ikka maaelu tegude festivali. Näitaks, et maal on võimalik elada. Peale talupidamise on veel võimalusi?! Meie suur ja üllas plaan oli näidata Eesti maaelu, alguses neljas ja siis juba viies maakonnas. Raha tõttu jäi 2016.a ära. Aasta lõpus kirjutas Laura Kõrvits ETV-st, kes töötab nüüd Maahommikus, ja tahtis abi, et leida toredaid asju, kohti, inimesi. Anneli oli nõus aitama

vaid vastuteene eest - töö nimi on „Maaelu tegu ja nägu“. Jaanuari keskpaigaks esitavad ETV-le 2-3 tegu ja nägu Võrumaalt, Pärnumaalt, Jõgevamaalt, Harjumaalt ja Ida-Virumaal, kellest võiksid lood olla. Aprillis-mais ja septembris tuleb igas Maahommikus üks väike klipp „maaelu tegu ja nägu“.

Raili: Maamessi olemaoleva korraldaja käest ära ei võtaks. Samas Tallinna lauluväljak tahaks kevadel „Sööma!“ messile väiketootjaid, et oma ressursse näidata jne.

Anneli Kana: Kodukant Harjumaa korraldab künni meistrivõistlused, leivapäeva 29-30. septembril 2017 ning teeb ringsõidu Põhja-Karjamaale.

Ülestähendused: Meeri Klooren ja Reve Lambur